

Nyreligiøsitet og Kristusbildet

NOTTO R. THELLE

«It is a fact that very often *truth* is far more interesting than *fiction*,» heter det i innledningen til *The mystical life of Jesus*.¹ Med disse ordene skapte rosenkorslederen H. Spencer Lewis forventninger om at nå fulgte den virkelige historien om Jesus, Mesteren de fleste bare kjente overflatisk og stykkeveis. Han vet ikke sikkert om det skyldes den kosmiske syklus mennesket gjennomgår eller bare menneskets intellektuelle utvikling, men «mennesket er blitt mer interessert i Den Store Forsonerens liv enn det har vært i noen annen periode siden kristendommens frembrudd». Hans påstand er også blitt min konklusjon etter å ha arbeidet en stund med Kristusbildet i nyreligiøs litteratur og moderne apokryfe evangelier: Sannheten er mer interessant enn diktning.

En alternativ Jesus

Jeg hadde faktisk ganske store forventninger til temaet. Jeg har vært opptatt av forskjellige former for nyreligiøsitet og New Age og har selvfølgelig registrert at mange som ellers er negative til kristendom og kirke, inkluderer Jesus Kristus i sin alternative søken. Har de sett noe nytt? Har deres erfaringer og leting etter mening gitt dem perspektiver til å forstå noe ved Jesus som kirken er blitt for slapp og sløv til å oppdage? Jesus sto jo for et radikalt oppbrudd, en alternativ tradisjon. Han talte om den nye tid som var kommet og søkte en annen virkelighet som han kalte Guds Rike.

Noe av forventningen kommer fra mange års kontakt med østlig religiøsitet. Gjennom forskning og lesning og ved direkte kontakt med buddhister og representanter for andre religioner har jeg oppdaget at Jesus ikke kan lukkes inne bak kirkemurer og teologiske læresteder. Han er ikke kirkens eiendom, men vandrer ut på tvers av geografiske og religiøse grenser og presenterer seg for Østens mennesker. Han ut-

fordrer dem, forvirrer og foruroliger, men først og fremst ser han ut til å trekke mennesker inn i et merkelig magnetfelt av fascinasjon, beundring og hengivenhet.

En kjent zen-historie handler om en student som besøkte mesteren Gasan i Himmeldragetempelen utenfor Kyoto. «Har du noen gang lest den kristne Bibelen?» spurte studenten.

«Nei, les for meg,» sa Gasan.

Studenten åpnet Bibelen og leste fra Matteusevangeliet: «Og hvorfor er dere bekymret over klærne? Se på markens liljer, hvordan de vokser! De arbeider ikke og spinner ikke, men jeg sier dere: Selv ikke Salomo i all sin prakt var kledd som en av dem . . . Vær derfor ikke bekymret for morgendagen; morgendagen skal bekymre seg for seg selv.»

Gasan sa: «Den som sa disse ord, vil jeg anse som en opplyst.»

Studenten fortsatte å lese: «Be, så skal dere få. Let, så skal dere finne. Bank på, så skal det lukkes opp for dere.»

Da sa Gasan: «Glimrende! Den som talte slike ord, er ikke langt fra Buddha-verdigheten.»

Jeg har selv møtt en god del buddhister som både filosofisk og i deres eksistensielle søken baler med denne merkelige skikkelsen Jesus fra Nasaret, og jeg er blitt inspirert av dem til å se hans storhet enda klarere, eller til å se sider ved ham jeg ikke tidligere var meg så bevisst.²

Om en buddhistisk eller østlig lesning av Bibelen får oss til å se nye sider av Jesus, hvorfor så ikke en nyreligiøs lesning? Må vi ikke forvente at New Age kan bidra med nye perspektiver?

I utgangspunktet må svaret være et absolutt ja. Det var da også denne forventningen som gjorde at jeg gledet meg til å rote i materialet. Jeg må innrømme at jeg ble skuffet, kanskje til og med litt desillusjonert. Her er mange løfter om den egentlige Jesus, basert på epokegjørende historiske funn, hemmelige annaler eller overnaturlige åpenbaringer. Men det påståtte historiske materiale det er mulig å gå etter i sømmene, er stort sett banale forfalskninger. Og det som baserer seg på hemmelige annaler eller åpenbart kunnskap, er forbausende monotont, kjedsommelig og virkelighetsfjernt.

Det som likevel gjør det interessant og som iallfall inspirerte meg til å grave videre, var jo at selv om jeg ikke tror dette materiale forteller noe vesentlig om Kristus, forteller det svært meget om nyreligiøsitet i dens mange former. Videre sier det noe om menneskers behov for å finne Kristus som kraftkilde og inspirasjon i deres forsøk på å få orden i en kaotisk tilværelse. Og ikke minst forteller det vel noe om svakheten i kirkens forkynnelse. Når mange foretrekker nyreligiøsitetens blasse

Kristusbilder, er det blant annet fordi de sitter igjen med enda blæssere bilder av kirkens Kristus.

På leting etter Jesus Kristus – litterære genre

Før vi går litt mer i dybden og bredden, vil jeg gjerne dele noen refleksjoner omkring ambisjonen om å finne det sanne bildet av Jesus Kristus. For det er jo det saken gjelder: fra de mest kritiske teologene som blir stående igjen med en bitteliten kjerne som de tror *kanskje* kan være historisk holdbar til dem som vet alt både om Jesu offentlige liv, om de ukjente årene før han trådte frem og hans lange livsløp etter korsfestelsen, eventuelt om hans rolle i det kosmiske drama i vår Nye Tid. Samtidig vil jeg også si litt om tilnæringsmåter og litterære genre i dette materialet.

I 1913 utgav Albert Schweitzer en murstein av en avhandling som er kommet i opplag etter opplag: *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*.³ Det er en fascinerende analyse av den moderne Jesus-forsknings historie. «Moderne» betyr her fra slutten av 1700-tallet, da opplysnings-tiden gjorde det mulig og endog attraktivt å akseptere motsetningene og mangfoldet i evangelieberetningene, og dermed åpnet for forsøk på historiske saneringer og rekonstruksjoner. Noe av materialet skal vi komme tilbake til, fordi det angår de nyreligiøse rekonstruksjonene, men foreløpig skal vi bare ta med oss noe av Schweitzers pessimistiske konklusjon. Han oppdaget nemlig at den Jesus historikerne og teologene og dikterne beskrev, nesten uten unntak var speilbilder av deres egen tid, en representant for deres egne idealer og kjepphester og fordommer. Jesus ble en rasjonalistisk opplysningsfilosof, et romantisk følelses-menneske, et naturmenneske, en from pietist, en alternativ helbreder, en liberaler, en morallærer med radikale krav, en revolusjonær. Men Jesus kunne ikke fanges i deres systemer, hevdet Schweitzer, han ble borte:

De drog ut for å finne den historiske Jesus, og mente de kunne plassere ham i vår tid slik han er, som lærer og frelser. De løste de båndene som i århundrer hadde lenket ham til kirkelærens klippe, og frydet seg da det igjen kom liv og bevegelse i hans skikkelse og de så det historiske menneske Jesus komme dem i møte. Men han ble ikke stående. Han gikk forbi vår tid og vendte tilbake til sin egen. Det forundret og forskrekket de siste årtienes teologi at de med all sin spissfindighet og makt ikke kunne holde ham fast i vår tid, men måtte la ham fare. Han vendte tilbake til sin egen tid, med samme nødvendighet som pendelen vender tilbake til utgangspunktet.⁴

Schweitzer bruker dette i en videre refleksjon som vi ikke skal følge opp her. Men la hans ord stå som et memento til det vi arbeider med.

Vi skal se litt nærmere på ulike tilnærminger og genre i forsøkene på å finne det sanne bilde av Mesteren.

1. Først har vi det tradisjonelle teologiske håndverket, representert ved det *historisk-kritiske arbeid* med teksterne. Det skal vi ikke gå nærmere inn på her, men vi bør vel legge til at det gir rom for store variasjoner: på den ene siden en reduksjonisme som nøyer seg med et karrig minimum, og på den andre siden dristige rekonstruksjoner basert på arbeid med bibelske tekster, apokryfe skrifter (inkludert gnostiske evangelier) og historiske analyser av Jesu samtid. Denne type kritisk arbeid er nesten fraværende i nyreligiøsiteten.

2. Nært knyttet til det kritisk-teologiske arbeidet står forskjellige forsøk på å *kontekstuell bibellesning*, der leseren bevisst velger ståsted og kontekst. I de senere år har det vært populært med en feministisk lesning av Bibelen. Noen er opptatt av en frigjøringsteologisk tilnærming som leser Bibelen fra de undertryktes side, eventuelt en marxistisk lesning. Det finnes en jødisk lesning, taoistisk lesning, eventuelt en New Age-lesning av Bibelen. Metoden legger opp til en rekonstruksjon utfra et spesielt ståsted og vil dermed fremheve visse sider av evangeliene. Mulighetene til forvrengning er tilstede, selvsagt. Skal vi tro Schweitzer, formes våre bilder av Jesus i alle tilfelle av våre fordommer og idealer. Men slike spesielle lesemåter kan skjerpe vår iakttagelsesevne og forståelse. Denne form for bevisst kritisk lesning ser man også lite til i vår sammenheng.

3. En annen form for rekonstruksjon finner man i utallige varianter av *Jesusromaner*. De har stort sett et løsere forhold til det historisk-kritiske arbeidet og mobiliserer fantasi og spekulasjonsevne for å skape sammenhengen i evangeliens bruddstykker av beretninger. Ikke minst ønsker de å fylle hullene i Jesu liv: hele oppveksten frem til hans offentlige virksomhet og hans personlige utvikling som evangeliene viser liten interesse for. De første «moderne» Jesusromanene dukker opp mot slutten av 1700-tallet. I virkeligheten kan kanskje de fleste nyreligiøse rekonstruksjonene passe inn i denne kategorien av fri diktning, selv om de stort sett har langt større pretensjoner.

4. En helt spesiell genre finner vi i *påståtte skrifffunn*. Vi vel alle at det ved siden av Det nye testaments kanoniske skrifter finnes en mengde apokryfe skrifter: evangelier, apostelakter, åpenbaringer, gnostiske skrifter med alternative tolkninger av Kristushendelsen.⁵ Disse er en selvsagt del av det teologiske arbeid. Men i tillegg har det dukket opp en rekke «moderne» apokryfe skrifter som påstås å basere seg på

THE UNKNOWN LIFE
OF
JESUS CHRIST

BY THE DISCOVERER OF THE MANUSCRIPT,
NICOLAS NOTOVITCH.

TRANSLATED FROM THE FRENCH BY
ALEXINA LORANGER.

CHICAGO AND NEW YORK:
RAND, McNALLY & COMPANY, PUBLISHERS.
1894.

THE AQUARIAN GOSPEL
OF
JESUS THE CHRIST

*The Philosophic and Practical Basis of the Religion
of the Aquarian Age of the World*

AND OF

THE CHURCH UNIVERSAL

TRANSCRIBED FROM THE BOOK OF GOD'S REMEMBRANCES,
KNOWN AS THE AKASHIC RECORDS,

BY
LEVI

WITH

INTRODUCTION

BY

EVA S. DOWLING, A. Ph. D.

SEVENTH EDITION

LONDON:

L. N. FOWLER AND COMPANY

PUBLISHED AND FOR SALE BY
E. S. DOWLING
Los Angeles, California
1922

The Crucifixion
and
The Resurrection
OF
JESUS

By AN EYE-WITNESS

23

A discovered MS. of the old Alexandria Library giving
a more complete, a remarkable and lengthy letter,
full, detailed, graphic and apparently truthful
account by an Eye-Witness and friend of
Jesus, an Elder of the Essene Order,
to which Jesus belonged, showing
Jesus did not die upon
the Cross, but six
months later.

With much additional and explanatory matter
concerning the Essenes and the Crucifixion story

2

HOLMES BOOK COMPANY
742 South Main Street 629 South Spring Street
LOS ANGELES, CALIFORNIA.

THE
ARCHAEOLOGICAL
AND THE
HISTORICAL WRITINGS
OF THE
SANHEDRIN AND
TALMUDS OF THE JEWS

TRANSLATED FROM
THE ANCIENT PARCHMENTS
AND SCROLLS AT CONSTANTINOPLE
AND THE VATICAN AT ROME
AN OFFICIAL RECORD

MADE BY THE ENEMIES OF JESUS OF NAZARETH
IN HIS DAY. POSITIVELY GUARANTEED
TO BE ACCURATE AND AUTHENTIC.
THE MOST INTERESTING HIS-
TORY OF JESUS EXTANT

By REV. W. D. MAHAN
Author of "Acta Pilati," and "Hebrew History of Baptism."

THE de LAURENCE COMPANY
Chicago, Ill., U. S. A.
1923

Tittelblad fra en del «moderne apokryfer» gjengitt i Goodspeads bøker

sensasjonelle funn i biblioteker og klostre: i Vatikanet eller andre steder i Europa, på Sinai, i Alexandria eller Konstantinopel, i Tibet eller ukjente steder. Disse går tilbake til øyenvitner fra Jesu samtid, hevder utgiverne, og de forteller en helt annen historie enn kirkens offisielle versjon. De har derfor vært hemmeligholdt og offentliggjøres på tross av kirkelige myndigheters forsøk på å hindre utgivelsen eller ødelegge dem.⁶

Blant de eldre nyere skriftene har vi *Barnabaseevangeliet* (1300–1500-tallet) og *Jesu dødsdom* (fra 1500-tallet), men de fleste er fra 1800-tallet og utover. Blant slike nyere apokryfer som har vært med på å forme alternative Jesus-bilder, kan vi nevne: *Esseerbrevet*, som utkom i Tyskland i 1849, og senere er utgitt på mange språk og med forskjellige titler, i USA bl.a. som *The crucifixion and the resurrection of Jesus*, «by an eye-witness»; *A correct transcription of Pilate's court*, utgitt av W. D. Mahan i 1879, som skal være basert på funn av Pilatus brev, senere utvidet med en rekke tilsvarende dokumenter; *La vie inconnue de Jesus-Christ*, utgitt i 1894 av Nicolas Notovitch, som påberoper seg et ukjent evangelium han oppdaget i et tibetansk kloster; og mange andre tilsvarende «autentiske beretninger» (se også samlingen av tittelblad på side 209). Uten sammenlikning forøvrig må vi kunne plassere *Mormons bok* i denne kategorien.

Historikerne har få problemer med å avsløre de moderne apokryfene som forfalskninger, ofte dårlig kamouflerte plagiater av tidligere Jesus-romaner og legender. Når vi likevel tar dem på alvor her, er det fordi de har en utrolig overlevelsessevne. Den ene etter den andre avsløres som historisk falsum, men få år etter dukker de opp i nye utgaver, ofte med store opplag, oversatt til andre språk, eller de brukes som historisk dokumentasjon for andre alternative evangelier.

En noe beslektet argumentasjon møter man i en del Kristusbiografier som henviser til hemmelige historiske dokumenter som er tilgjengelige bare for dem som tilhører den innviede krets. Forfatteren av *The mystical life of Jesus* påberoper seg for eksempel rosenkorsordenens annaler som skal gå tilbake til tiden før Jesu fødsel.

Den svenske teologen Per Beskow som har gjennomgått mange av de påståtte funnene, kommenterer at kanskje den gamle åpenbaringstroen er erstattet av «en mera science fiction-betonad folketro, där lettrogenheten uppträder under vetenskapens täckmantel».⁷

5. Endelig har vi en økende mengde av materiale som påberoper seg *overnaturlig kunnskap*. Det gjelder ikke minst forskjellige teosofiske tradisjoner, inkludert Rudolf Steiner og hans antroposofi. Steiners *Det femte evangelium*, basert på foredrag i Kristiania i 1913, har undertit-

telen «Fra Akashaforskningen», der aksasha står for en kosmisk kunnskapskilde som er tilgjengelig for den klarsynte. På tilsvarende måte er *The aquarian gospel of Jesus the Christ* av Levi H. Dowling basert på det såkalte akasha-arkivet: «Ligesom man på en radio kan udskille en ganske bestemt frekvens fra alle de andre, atmosfæren er fylt med, kan et dedikeret, højt åndeligt udviklet sind samstemme sig med ganske bestemte vibrationer i Akasha Arkivet. Levi dedikerede 40 år af sit liv til at samle beretninger om Jesu liv og oversætte den til et jordisk sprog.»⁸

Andre påberoper seg kunnskap gjennom kontakt med døde, skjulte mestere i åndens verden, eller andre overnaturlige vesener. Det mest kjente medium i vårt århundre var uten tvil Edgar Cayce, som kombinerte et tradisjonelt kirkelig engasjement med en utrettelig aktivitet som medium. Han trodde på sjelvandring og formidlet et Kristusbilde som i mange henseender var svært forskjellig fra kirkens.⁹ Et av moteordene i nyreligiøse kretser i de senere år er kanalisering, som nettopp går på å få skjult kunnskap fra overnaturlige personligheter.

Man undrer seg over at så mange lar seg overbevise at slike påstander og spekulasjoner. Dernest blir en slått av hvor lite nytt materiale disse åpenbaringene bringer i forhold til andre alternative evangelier, og hvor bleke og blodfattige beretningene faktisk er.

Det er ingen tvil om at det er de to siste genrene som preger de nyreligiøse Kristusbildene. Svært mange påberoper seg nettopp gamle kilder og overnaturlige åpenbaringer. I virkeligheten henter de ganske mye stoff fra tidligere Jesusromaner, og burde kanskje egentlig kategoriseres om Jesusediktning, selv om den litterære kvalitet ofte er beskjeden.

To ting overrasket meg. For det første er det lite som minner om genre 2. En kreativ og kritisk lesning av evangeliene utfra et spesielt nyreligiøse perspektiv kunne ha avdekket nye sider av Jesushistorien. Når det sjelden skjer, er det kanskje fordi man dypest sett ikke tar de beste historiske kildene – evangeliene – på alvor.

For det andre blir en slått av mangelen på kritisk bevissthet om historiske prosesser.

Noen har utfra overflatisk kjennskap til historisk-kritisk forskning trukket den konklusjon at evangeliene er et produkt av en undertrykkende kirke, helt verdiløse som historisk kilde. Typisk er det sitatet forleggeren av *Jesus døde i Kashmir* trekker frem: «At en bok (NT) som på bakgrunn av sin karakter, sin opprinnelse, sin overlevering og sin fylde av *uoverensstemmelser* er utrolig som få andre, *allikevel* har resultert i den mest utbredte tro, grenser til det mirakuløse, ja er vel det

eneste under i denne sammenheng.»¹⁰ Men like kritisk som evangeliene avvises, like ukritisk er tendensen til å godta alternative tekster og tradisjoner som mangler historisk fundament.

Andre har et nesten biblisistisk forhold til evangelietekstene, og bruker dem til en ganske vilkårlig eksegese, da gjerne støttet av de innsiktene deres spesielle klarsyn eller åpenbaringskilder gir dem. Steiner er et klassisk eksempel på en slik kombinasjon av biblisistisk og spekulativ bibellesning.

De klassiske Jesusromaer

I stedet for å gå rett på analysen av moderne alternative Kristusbilder, vil jeg ta utgangspunkt i de første Jesusbiografiene, det Schweitzer kaller «die ersten romanhaften Leben-Jesu» fra slutten av 1700-tallet. Klassikerne er skrevet av Karl Friedrich Bahrtdt (1741–1792) og Karl Heinrich Venturini (1768–1849), som utgav flere bøker om Jesu liv og virke, med tanke på sannhetssøkende lesere. Bahrtdts hovedverk var på 3000 sider i 11 bind. Venturinis Jesusbok er på 2700 sider i 4 bind.¹¹

Begge er preget av samtidens ønske om å beskrive Jesus på en måte som kan forenes med opplysningstidens idealer. I stedet for en irrasjonell åpenbaringstro søker de en fornuftsreligion, de beveger seg fra undertro til en «sann tro», som Bahrtdt uttrykker det.

Det viktigste i vår sammenheng er at de tolker Jesus som en del av et større fellesskap: Jesus var medlem av essenersamfunnet, og hele hans liv må tolkes i lys av dette. Ifølge Bahrtdt hadde essenerne tilhengere i alle samfunnslag, og hans nøkkelpersoner er b.a. Nikodemus og Josef fra Arimatea. Ordenens mål var å frigjøre mennesker fra deres sanselige *messianske forhåpninger til en høyere religiøs erkjennelse*, og de trengte derfor en messiaspretendent som fornektet de falske messiasbildene.

Jesu var under essenerordenens beskyttelse helt fra fødselen. Ved de store festene i Jerusalem møtte han alexandrinske jøder, essenerne som innviet ham i den skjulte visdom. De åpnet øynene for presteskapets bedrag og ofringenes grusomheter, og gjorde ham kjent med Sokrates og Platon. Av en mystisk perser fikk han to legemidler, en for øyesykdom og en for nervesykdom. Legen Lukas innviet ham også i sin medisinske kunnskap.

Ordenen bestod av tre grader: de døpte, disiplene og de utvalgte. De døpte fikk en folkelig lære, disiplene (inkludert de tolv) kom nærmere visdommen, men bare de utvalgte, også kalt engler, ble innviet i alt. Jesu mirakler hadde sin naturlige forklaring, men han måtte kle visdommen i dårskapens kappe for å forvandle overtroen fra innsiden. Jesu død var

også planlagt av ordenen. På forhånd hadde han fått styrkemidler, og etterat han ble tatt ned av korset som skinndød, ble han helbredet av Josef av Arimatea, omgitt av ordenens medlemmer. Englene ved graven var utvalgte essener, kledd i ordenens hvite drakt. Jesus tok avskjed med disiplene og levde videre i kretsen av utvalgte. Som den usynlige mester ledet han arbeidet videre, og dukket blant annet opp for å møte Paulus utenfor Damaskus.

Venturini ønsket i sin bok å forbedre Bahrdts beretning, så det er ikke overraskende at mange av de samme motivene går igjen i hans Jesus-tolkning. Både Jesus og Johannes oppdras av essenerordenen til forløsergjerningen, som ikke består i politisk opprør, men åndelig fornyelse. Det er det «åndelig-moralske formål» (sittliche Zweck) som er avgjørende. Også her bortforklares alle underfulle hendelser. Jesus har alltid med seg et reiseapotek. Korsfestelsen var planlagt av ordenen, og den skinndøde Jesus ble helbredet og levde videre i det skjulte sammen med de utvalgte.

I virkeligheten går opptattheten av essenerne lenger bakover, til begynnelsen av 1700-tallet, da rasjonalismen utfordret tenkende mennesker til å finne «naturlige forklaringer» på evangeliens beretninger. Denne skepsis inngikk en paradoksal allianse med datidens interesse for okkultisme. Ordensromantikken blomstret, og frimurere, rosencreutzere og illuminater fant gehør i de høyere samfunnslag. Den «naturlige» hemmeligheten ved Jesus var kanskje at han var medlem av en hemmelig orden? De sparsomme opplysningene man hadde om essenerne gjorde det mulig å dikte videre. Tanken om Jesus som essener var kommet for å bli.¹² Tenker en på disse historiske røttene, er det kanskje ikke så overraskende at det nettopp er tradisjoner som rosenkorsbevegelsen og tilsvarende okkulte kretser som er blant de viktigste leverandørene av alternative Kristustolkninger.

Men det er altså Venturinis bok fra omkring 1800 som er blitt stående som klassikeren. Den ble utgitt i mange opplag og ble forbilde for utallige senere Jesusromaner. Schweitzer beskriver en hel rekke slike forfattere på 1800-tallet som «Venturinis epigoner». Blant annet omtaler han de påståtte manuskriptfunn som varianter av Venturinis bok «i fantastisk vitenskapelig pynt».¹³ Mye av det som er produsert i vårt århundre, både av manuskriptforfalskninger, Jesusromaner og overnaturlige åpenbaringer må sies å stå i Venturini-tradisjonen, selv om stil og innhold varierer.

Når jeg har dvelt såpass lenge ved de klassiske forbildene i alternative Jesustolkninger, er det dels for å markere de historiske røttene, men også fordi de har trekk som kjennetegner den senere utviklingen: For det

første den voldsomme opptattheten av Jesu ukjente liv, det evangeliene tydelig er lite opptatt av. For det andre tendensen til å spinne historien omkring mystiske bipersoner: Josef fra Arimatea, Nikodemus, magerne (vismennene) fra Østen, eller Pilatus, kvinnelige disipler og oppdiktede personer. De gir rom for ukontrollerbar spekulasjon. For det tredje den merkelige kombinasjonen av tørr rasjonalisme og romantisk ordensmystikk: Jesus gjorde intet overnaturlig, men var innviet i en høyere visdom. Innebygd i dette har man for det fjerde et skille mellom evangeliens enkle Jesushistorier og hans hemmelige visdom, med et tilsvarende skille mellom de ulærde disiplene og de utvalgte som ble innviet i visdommen. Mye av dette kjenner vi igjen fra oldkirkens gnostisisme, og det er neppe urett å karakterisere disse moderne alternative tradisjonene som gnostiske Kristustolkninger.

Hovedelementer i det nyreligiøse Kristusbilde

Jeg kan ikke påta meg å foreta noen dekkende analyse av nyreligiøse Kristustolkninger. De som er interessert i mer detaljerte analyser, kan finne lett tilgjengelig stoff.¹⁴ Jeg skal innskrenke meg til først å gi en grovkisse av hovedtendenser, deretter antyde noen linjer fra Steiners Kristusimpuls til de siste tiårenes opptatthet av Kristusprosessen.

Vismann på vandring

Det begynte med essenervarianten, og den har hengt med helt opp til våre dagers alternative evangelier. Frem til slutten av forrige århundre var man stort sett tilfreds med Egypt og essenerordenen i Palestina og nabolandene. Magerne fra Østen ga tilstrekkelig rom for østlig mystikk. Samme forfatter som stod bak *A correct transcript of Pilate's court*, utgav i 1884 en tilsvarende dokumentfunn, Eli's beretning om magerne. Blant de vise menn var der en greker, en hindu og en egypter, nøyaktig som i Lew Wallaces populære *Ben Hur*, som ble utgitt fire år tidligere. Nærmere undersøkelser viste da også at det påståtte historiske dokumentet var inspirert av *Ben Hur* og andre bøker, med direkte plagiat og tildels banale misforståelser.¹⁵

Men mot slutten av århundret dukker andre varianter opp: Jesus selv gir seg på vandring og søker visdommen i Østen. Det klassiske gjennombrudd for denne løsningen finner man i Nicolas Notovitchs beretning i *La vie inconnue de Jesus-Christ* fra 1894. Han påberoper seg et ukjent dokument om profeten Issa (Jesus), skrevet tre eller fire år etter Jesu død, oppbevart i et tibetansk kloster i Ladakh på grensen mellom India og Tibet. Forskere avslørte snart det hele som falsum, og forfatteren

måtte gjøre tilbaketog. Goodspeed karakteriserer boken som «et journalistisk forsøk på å beskrive hva som kunne hendt om Jesus hadde besøkt India og Persia i sin ungdom, og hva en moderne kosmopolitt tror Jesus gjorde og lærte i sin gjerning i Palestina».¹⁶ Ikke desto mindre er boken blitt stående som en av de viktigste kilden til en rekke andre tilsvarende beretninger om Jesu vandringer i Østen. Det gjelder fremdeles.

En av de mest dtaljerte beskrivelsene av Jesu vandringer finner vi i Levi H.Dowlings *The aquarian gospel of Jesus the Christ* fra 1911, senere utgitt i stadig nye opplag, blant annet i svensk og dansk oversettelse. Den nye tid og vannmannen er ikke 1980-årenes oppfinnelse. Denne nedtegnelsen «from the book of God's remembrances, known as the Akashic Records», viser hvorledes Jesus får del i hele repertoaret av visdom. Først legges grunnlaget i essenernes lære og jødisk tora, fordypet med egyptisk mysterievisdom. Men så følger vandringer over hele verden: India, Tibet (hvor han også møter kinesiske vismenn), Persia, Assyria og Hellas, før han vender tilbake til Egypt. I Heliopolis får han sin siste innvielse til sin gjerning. Den avsluttes i Dødens Kammer der han innvies til syvende og høyeste grad: Kristus.¹⁷

Bak alle religionenes ytre forvrengninger finner han den ene sanne visdom: Det lavere selv er en illusjon og vil forgå; det høyere selv er Gud i mennesket og vil aldri forgå.¹⁸ Boken er full av historiske misforståelser og overfladiske presentasjoner av verdens religioner, farget av Christian Science og teosofisk virvar, som Goodspeed sarkastisk bemerker.¹⁹ Men den selges fremdeles godt på det alternative markedet.

Spekulasjonene om Jesu vandringer har fått stadig større tilslutning. I *The mystical life of Jesus* tegner Lewis bildet av Jesus som «the Aryan gentile» i essener-rosenkorstradisjonen, og utbroderer vandremotivet med nye detaljer. Århundrets mest kjente medium Edgar Cayce gir tanken sin uforbeholdne støtte. I kretser preget av hinduistisk nyreligiøsitet har teorien om Jesu vandringer i Østen nesten allmenn tilslutning, støttet av uttalelser fra kjente guruer som Yogananda, Bhaktivedanda Prabhupada (Hare Krishna), Sivananda og Chidananda.²⁰

En helt spesiell versjon finner vi i forskjellige påstander om at Jesus ikke bare reiste i Østen, men også døde i Østen. Det er ikke minst ahmadiyyabevegelsen som proklamerer dette, med støtte fra enkelte arkeloger. Et forsøk på historisk dokumentasjon finner vi i Andreas Faber Kaisers *Jesus døde i Kashmir (India)*. Dokumentasjonen baserer seg på lokale legender om Jesu grav og språklige analyser. Det hele er så spekulativt at de fleste vil trekke på skuldrene. Blant annet påstås det at Jesu ord på korset (Eli, eli, lama sabachtani) er feiloversatt i Bibelen: på arabisk (!) betyr ordene egentlig «Herre, Herre, du har ikke forlatt

meg»; på faraoenes hemmelige språk som Jesus hadde okkult kunnskap om, betyr det «Herre, Herre, du gjør meg fri»; og på mayaenes ritual-språk, som Jesus hadde lært i Tibet (!), betyr det «Nå dukker jeg ned i demringen av ditt nærvær».²¹

Enda mer spekulativt og usannsynlig er påstandene i japanske legender om at Jesus døde i Japan. en moderne japansk healingbevegelse påstår til og med at hans lære var Mahikari, som er bevegelsens navn og betegnelsen på deres healingteknikk.²² Jeg har selv sett store reklameplakater på japanske gatehjørner der Jesus vandrer blant japanere – i fortid og nåtid – og praktiserer denne form for healing.

Reinkarnert mester – avatar

Jesus er ikke bare en vismann som vandret over hele verden for å fordype sin visdom og finne den ene sannhet bak alle ytre former. Han er også en sjel på vandring, en som gjennom mange liv har vokst i visdom og forstand. Reinkarnasjonslæren er stort sett en udiskutabel forutsetning i de nyreligiøse Kristusbildene, og Jesus er selvsagt intet unntak. Den konkrete utformingen av tanken varierer, og vi skal ikke gå i detalj, men Jesus beskrives gjerne som en reinkarnasjon av tidlige tiders vismenn og mestere. Sammen med dette går påstander om at Bibelen også gir rom for reinkarnasjonslæren.

Som en variant av dette har vi hiduistiske tanker om Jesus som en avatar, en av mange manifestasjoner av guddommen.²³ Jeg har ikke sjelden møtt tilsvarende tolkninger i buddhistisk sammenheng.

Reinkarnasjonslæren gir også en forklaring på tanken om Jesu gjenkomst. Han vil selvsagt komme igjen i nye reinkarnasjoner. Eventuelt, om man foretrekker å tenke i avatar-kategorien: Kristus vil komme igjen i nye guddommelige skikkelser, slik han har gjort det i tidligere tider.

Yogi

Om Jesu vandret i Østen og mestret hinduenes visdom, er det heller ikke overraskende at han av og til framstilles som en yogi. Ikke minst har indiske guruer og svamier plassert Jesus i slike kategorier. Ramakrishnamisjonens grunnlegger Vivekananda beskriver Jesus som en som var frigjort fra det materielle, upåvirket av glede og smerte. Yoganandas selvbiografi er full av henvisninger til Kristus som et yogisk forbilde. Og han omtaler sin egen mester som en moderne Yogi-Kristus.²⁴ Ikke minst har Maharishi Mahesh Yogi innlemmet Kristus i sin verden ved å beskrive ham som en yogi uberørt av lidelse og smerte. Som yogi trakk han seg tilbake i meditasjon, og selv korsfestelse og død var preget av lykke og salighet.²⁵

Healer og helseprofet

Allerede Bahrtdt og Venturini var opptatt av å forklare Jesu under utfra hans kjennskap til legekunst og helbredende teknikker. Blant det lille man dengang visste om essenerne, var at de drev med legekunst. *Esseerbrevet* er svært opptatt av deres interesse i naturens hemmeligheter, urters og stener innflytelse på menneskekroppen.²⁶ Men tradisjonen videreføres i nye former. Mot slutten av 1800-tallet var det mer nærliggende å tolke helbredelsene utfra datidens interesse: Jesus hadde kjennskap til hypnose og suggestionens hemmeligheter.²⁷ I H. Spencer Lewis' versjon av historien, var det først og fremst i India Jesus ble interessert i healing. Han «took a short course in the Hindu principles under Udraka, who was reputed to be the greatest of the Hindu healers».²⁸ Det lyder unektelig ganske moderne.

En ensidig konsentrasjon om helse og vegetarianisme finner man i to moderne apokryfer, *De tolv helliges evangelium*, utgitt av G. J. R. Quseley i slutten av 1890-årene, og *The Gospel of Peace of Jesus Christ by the disciple John*, utgitt av E. B. Szekely i 1937, med senere varianter og titler. Begge utgir seg for å være basert på originale funn, men formidler et moderne helsebudskap med bibelsk tilknytning. Karakteristisk er Szekelys beskrivelse av Gud som den himmelske Far og den jordiske Mor (Moder Jord). I den varianten av Herrens bønn som rettes til Moderen, heter det, ifølge Szekely: «Moder vår, du som er på jorden!/. . . Led oss ikke inn i sykdom,/ men fri oss fra alt ondt./ For jorden er din, legemet og helsen./ Amen.»²⁹

La meg for all del nevne i denne sammenheng Christian Science og hele den amerikanske alternative åndstradisjonen som går under fellesbetegnelsen New Thought. Her avvises sykdom som en illusjon, en mental vrangforestilling som vil forsvinne når man gjennomskuer illusjonene. Her finner man et Kristusbilde og en virkelighetsforståelse som ikke tar virkeligheten og dens lidelse og ondskap på alvor. Ikke lite av alternativbevegelsene i vår tid har direkte og indirekte fått impulser fra disse tradisjonene, inkludert deler av karismatikken og herlighets-teologien.

Kristus unngikk kors og død

De klassiske Jesusbiografiene forklarte at Jesus var skinndød, fordi de måtte ha en fornuftig forklaring på oppstandelsestroen. Mønsteret går igjen i forskjellige variasjoner, men etterhvert blir man mindre opptatt av rasjonalistiske forklaringer og mer preget av motiver som ligger nær opp til gnostisismen. Som det guddommelige vesen Kristus var, gikk han selvsagt ikke gjennom lidelsens og dødens smerte.

Dels kan det bortforklares slik vi har sett Maharishi og andre som tegner bildet av en Jesus som er uberørt av smerten. Men noen av de klassiske løsninger går ut på å skille mellom Jesus og Kristus, et motiv vi kjenner igjen fra gnostisismen, der mennesket Jesus nok kan lide, mens Kristus som den guddommelige ikke har del i lidelsen.

Et karakteristisk moderne uttrykk for slike «gnostiske» løsninger har vi i H. Spencer Lewis' rosenkorsversjon. Når Jesus på korset «opphav ånden», betyr det ikke at han døde, men at han lot Den hellige ånd, som var den Kristusnatur eller det Logos han hadde mottatt ved Johannesdåpen, vende tilbake til Faderen. Hans tjeneste som Kristus var slutt. Jesus hang fremdeles på korset og følte seg forlatt. Men ordene «Eloi, Eloi, lama sabachthani?» var ikke et spørsmål om gudsforlatthet. Han følte seg sviktet av sine ordensbrødre fra Heliostempelet som skulle komme ham til unsetning: «My temple of Helois, My Brethren of Helois, why hast thou forsaken me?» Med en ganske drastisk historieforvrengning kommenterer Lewis situasjonen: De som siden det femte århundre (sic) har forsøkt å fremme tanken at Jesus virkelig *døde* på korset, . . . forsøker å bruke uttrykket '*å gi opp Den hellige ånd*' i betydningen å oppgi *livet* eller *bevisstheten*.»³⁰

Kristusimpuls og Kristusprosess

Det er på tide å gå litt nærmere inn på Rudolf Steiners Kristustolkning, og antyde hvorledes noen av hans tanker og beslektede forestillinger fremdeles utgjør et viktig element i nyreligiøse spekulasjoner om enkeltmenneskets og verdens forløsning.

Selv om Steiner fikk mye av sin inspirasjon fra moderne teosofi, dannet han seg etterhvert en forståelse av Kristus som førte til brudd med Det teosofiske selskap. Mens lederne der beveget seg mer og mer i østlig retning og ikke tillat Kristus noen spesiell posisjon, ble Kristus for Steiner selve nøkkelen til forståelsen av det kosmiske drama. Kristus er ikke bare et universelt prinsipp, evig og uforanderlig og uavhengig av den spesielle historien som utspant seg i Jesus Kristus. Tvertimot, hevder Steiner, Kristus er selve krumtappen i evolusjonen, Golgata-mysteriet er det sentrale forløsningsdrama i verden.

Om man av dette trekker den slutning av Steiner står for en kristen teologi, tar man feil, i alle fall om man forventer en teologi som kan inspirere kirkelig forkynnelse og tenkning. Som så mange andre okkultister som påberoper seg skjult kunnskap, forkynner han en kristendom som er rensset for kirkens forvrengninger og en Kristus som er frigjort fra uklare og misforståtte evangelietekster. Hans Kristustolkning kom-

mer dels til uttrykk i en rekke kommentarer til Bibelens skrifter, særlig evangeliene og Johannes åpenbaring, som han tolker på sin helt spesielle måte. I tillegg påberoper han seg et esoterisk klarsyn som gir ham informasjon fra den kosmiske kunnskapskilde i «akasha-krøniken», uavhengig av historiske dokumenter. Det er forbausende mye stoff om Kristus og Golgata i hans bøker og foredrag. *Det femte evangelium* ble opprinnelig holdt som fem foredrag i Kristiania i 1913.

Steiner selv var tilbakeholdende med å offentliggjøre mange av sine foredrag, fordi han mente mye bare kunne forstås av dem som hadde grepet hele den antroposofiske filosofi. Det hadde han antakelig rett i. Blant annet er hans forståelse av Jesus Kristus vevd inn et filosofisk hele, og den som ikke aksepterer hans helhetsforståelse, vil få problemer med hans Kristustolkning.

Jeg har selv neppe begrepet denne helheten og aksepterer ikke så mye av det jeg forstår, så det følgende kan bli utilfredsstillende for Steiner-tilhengere. Noen få momenter får nøye seg som orienteringspunkt. Steiners Kristusbilde har sin plass i en større visjon av den kosmiske evolusjon, der verden og mennesket er del i en oppstigning fra det materielle til det åndelige. Ved et luciferisk fall i en førmenneskelig tilværelse er verden og mennesket hildet i materien. Det enkelte menneske må bære konsekvensene av sitt eget karma, men det kosmiske karma som er en følge av det luciferiske fall, kan bare oppveies av en innгриpen utenfra, nemlig fra Kristus, det makrokosmiske solvesen. Denne Kristus steg ved Johannesdåpen ned fra de overjordiske himmelske sfærer til jordsfæren og tok bolig i det legeme som var forberedt av Jesus fra Nasaret. Kristus fullbyrdet verket på Golgata, da han igjen forlot Jesus legeme og fødtes som Kristusimpulsen, den kraft som virker i menneskehetens videre evolusjon.³¹ For å bli i Steiners terminologi: Kristus ble unnfanget ved Jesu dåp, ble formet gjennom et «embryonal-liv . . . fra Johannesdåpen til Golgatamysteriet». Og Jesu død på Golgata er Kristi jordiske fødsel som fullbyrdes ved pinsehendelsen og åndsutgydelsen. Det vil si at han fra da av tar bolig i jordsfæren. Dette er Kristi offer: «nemlig i at dette vesen forlot de åndelige sfærer for å leve med jorden og med menneskene på jorden, og føre menneskeheten, evolusjonen på jorden videre gjennom sin impuls.»³² Uten Kristi forløsergjerning ville jorden og mennesket fortsette sin nedstigning, mens forløsningen på Golgata forandret hele verdens historie.

På tross av konsentrasjonen om Golgata, er dette selvsagt fjernt fra klassisk kristendom. Steiner deler ikke gnostisismens radikale dualisme mellom ånd og materie – hele kosmos skal forløses og åndeliggjøres. Men han står dypt plantet i gnostisk tradisjon.

Steiners Kristus tar bolig i et menneske. Kristus «holdt seg lenket til Jesus av Nasarets legeme».³³ Kristus er en guddommelig skikkelse som kommer utenfra, ren og uten karma. Men hans nedstigning var grundig forberedt ved at mennesket Jesus fra Nasaret avga sitt legeme til Kristusvesenet. Steiner utvikler her en ganske fantastisk teori om to Jesusbarn: Matteusevangeliets Jesusbarn er en inkarnasjon av Zarathustra, mens Lukasevangeliets Jesusbarn har mottatt Buddhakreftene i sitt astrallegeme, slik englene ifølge Steiners versjon proklamerte det ved Jesu fødsel: «Åpenbaringen lar seg erkjenne fra verdenshøydene, og fred vil bre seg på jorden i hjertene hos dem som er av god vilje.»³⁴ Ved tolvårsalderen møtes de to i tempelet i Jerusalem, og Zarathustras jeg går ved en mystisk akt over i Jesus fra Nasaret. Dermed får barnet den visdommen som gjør det mulig å svare på de lærdes spørsmål. Men barnet fortsetter sin vekst i alder og visdom, gjennom reiser i og utenfor Palestina, veiledet av essenerne og andre vismenn, innviet i datidens mysteriereligioner, og ikke minst veiledet av mestere i åndens verden, blant annet Buddha som han har visjonære samtaler med.

Jesus fra Nasaret var dermed vel forberedt til å gi bolig til den nedstigende Kristus. Men bortsett fra alle detaljene omkring Jesu utvikling og forberedelser for å motta Kristusvesenet, er Steiner lite opptatt av Jesus. En av hans foredragsserier heter *Fra Jesus til Kristus*, og tittelen er helt programmatisk. Igjen og igjen anklager han kirken for å være «jesuittisk». Uttrykket har intet med jesuittordenen å gjøre, men sikter til «en farlig overbetoning av Jesus-prinsippet»³⁵ Når Jesu grav er tom, skyldes det at han forsvant i en revne i jorden som følge av jordskjelv. Nye skjelv fikk revnen til å lukke seg, og disiplene trodde Jesus var stått opp.³⁶

Det avgjørende var det makrokosmiske Kristusdrama: «Det makrokosmiske solvesen (Kristus) former seg etter skikkelsen av det menneskelige mikrokosmos, presser seg stadig sammen og fortetter seg mere og mere, slik at det stadig mere blir lik det menneskelig mikrokosmos.» Denne nedstigning er Kristi lidelsesvei, men «denne smertenspine fødte hin ånd som ble utgydt over apostlene pinsedag». Gjennom øyeblikk av guddommelig avmakt fødte han «den impuls som vi senere kjenner som Kristusimpulsen i menneskehetens videre evolusjon».³⁷

Jeg er ikke helt sikker på hvor sentrale disse Kristustolkningene oppleves i vår tids antroposofi. Jeg går ut fra at mange er mer opptatt av andre sider, og kanskje føler litt forlegenhet ved Steiners detaljerte klarsyn. Men hovedperspektivet, visjonen av den kosmiske evolusjon og Kristi sentrale rolle i menneskehetens oppstigning, er det antakelig vanskelig å unngå. Det hadde vært interessant om representative antro-

posofer en gang kunne redegjøre for disse perspektivene. Kanskje noen vil ta opp utfordringen og besvare den prisoppgave Det teologiske fakultet i Oslo nylig har utlyst: «Rudolf Steiners kristendomsforståelse».

Jeg skal ikke påta meg noen systematisk gjennomgang av de mange enkeltpersonene og gruppene som i nyere tid gjør Kristus – Kristus-prinsippet, Kristusimpulsen, eller Kristusprosessen – til viktige elementer i spekulasjoner om forløsningen, for den enkelte eller for kosmos. Men la noen få navn være som stikkord for en tendens og som utfordring til dem som er interessert i videre undersøkelser.

George Trevelyan kalles av mange for «patron and saint of the New Age movement». I *Vision of the Aquarian age* (1984) og *Operation redemption* (1985) kombinerer han en pessimistiske analyse av verdens moralske og økologiske krise med en optimistisk håpsforkynnelse. Situasjonen for jorden er kritisk, hevder han. Moder jord voldtas og ødelegges, og de forløsende kreftene må komme fra universet. Det er nettopp det som er i ferd med å skje nå; tiden er kommet for «a flooding of redemptive energy» som vil rense planeten og bringe en tid med «profound transformation».³⁸ Jorden er omgitt av et åndelig hierarki av englemakter, ja, hele solsystemet er en levende bevisst organisme. Hver planet er et enormt kraftfelt, og det høyeste aktivitetfeltet er solen, den guddommelige sfære. Trevelyan knytter på steinersk vis til Kristusimpulsen som det sentrale i jordens mentale evolusjon, utgangspunktet for menneskets vandring tilbake til det guddommelige.³⁹ Målet er noe vagt, men det dreier seg om et evolusjonært sprang som skal virkeliggjøre menneskehetens enhet. Det skal ikke lenger dreie seg om de enkelte forklingslags folkesjel, – de skal forenes. «The next evolutionary step . . . could be for the Christ to enter and take over the Folk-souls.»⁴⁰

David Spangler er knyttet til Findhornbevegelsen, og understreker enda sterkere enn Trevelyan det økologiske anliggende. Hans ideer kommer til uttrykk i en rekke bøker, som *Redemption: The birth of a New Age* (1976), *Reflections on the Christ* (1981) og *Toward a planetary vision*. Findhorn er ikke bare et sted for økologisk jordbruk, men et åndelig veksthus som utvikler en planetarisk bevissthet. Spangler er opptatt av Kristus som et dynamisk prinsipp. Han taler om «den indre Kristus» som manifesterer seg i den enkelte, men også om «den planetariske Kristus» som er latent i alle livsformer, og «den kosmiske Kristus» som manifesterer seg i alle religioner.⁴¹ Jeg er ikke helt sikker på hans direkte forhold til antroposofien, men han står for en monisme som minner om Steiner: det guddommelige eller det åndelige manifesterer seg på de forskjellige eksistensnivåer, og mennesket har gjennom sin innsikt og handling ansvar for den kosmiske forløsning.⁴²

Jes Bertelsen er en sentral figur i dansk New Age, kjent gjennom sine bøker og kurs, med sentrum i det såkalte Veksthuset. I *Kristusprosessen* (1989) forener han impulser fra psykoterapi, antroposofi, bibelsk og gnostisk kristendom og østlig religion. Kristusprosessen er en kosmisk prosess, men mer enn ytre eksoterisk religion dreier det seg om esoterisk spiritualitet: menneskets bevissthetsforvandling.

Kristusprosessen beskriver den forestilling, at den bevidsthed og energi, der første gang manifesterer sig i Jesu liv og gerning vedvarende og stadigvæk udtrykker sig og altså indvirker på enkelte mennesker og desuden på historiens evolutionsmæssige gang. Kristusprosessen betegner specifikt dette forløb fra Jesu liv og virke, over hans død og frem til «Menneskesønnens komme i skyen» (Luk 21.27), hvilket man også kalder «Kristi genkomst».⁴³

Kristi genkomst betegner Kristusprosessens mål: menneskets bevissthet som åpner seg for kjærlighetskraften som strømmer fra den enkelte til medmennesket. Gjenkomsten betyr med andre ord at mennesket kommer til seg selv, og nettopp dette er i ferd med å skje i våre dager. Her må øst og vest møtes: «Når menneskeheden vokser ud over den mere umodne religiøse eksklusivitetsholdning, så vil det mægtige udviklingspotentiale, der er indlagt i polariteten mellem Buddhafelt og Kristusimpulsen begynde at udfolde sin bevidsthedsforvandler virksomhed.»⁴⁴

La meg helt til slutt nevne forventningen om den kommende forløser, med bakgrunn i teosofiske spekulasjoner. Ikke minst har Alice Bailey skapt forventninger med det hun kaller «the great invocation», som er en bønn eller mental forberedelse for verdens forløsning og Kristi tilbakekomst. Hun har bl.a. inspirert Benjamin Creme som har proklamert at «Maitreya the Christ» allerede er kommet til jorden.⁴⁵

Vi har sett på noen få moderne tolkninger av Kristusimpuls og Kristusprinsipp. Selv om vi ikke har kunnet gå i detalj, er det tilstrekkelig til å antyde at Steiner og antroposofien, sammen med teosofien og rosenkorstradisjonen, er viktige premissleverandører for mye av det som dukker opp i vår tids nyreligiøsitet.

Jesus og Kristus – fiksjon og fakta

Det er et ganske mangfoldig Kristusbilde vi møter i forskjellige nyreligiøse variantene: ordensbror, Østenfarer, vegetarianer og naturlege, yogi, en stor sjel på vandring mot nye reinkarnasjoner, en avatar, eller en kosmisk impuls som snur evolusjonen og lar mennesket og jorden utvikle seg mot deres åndelige mål. Albert Schweitzer hadde uvilksomt rett i at enhver tid søker den Kristus den vil ha. Vi kunne kanskje legge til: den Kristus tiden fortjener.

Kanskje det skal være slik, spør Per Beskow. «Hör inta detta med till det märkliga hos Jesus, att han kan fascinera människor i nya tider och kulturer, at man kan utvinna nya värden ur mötet med honom i evangelierna och i fantasins värld?»⁴⁶

Han har vel rett på sin måte. Opptattheten av Jesus Kristus er kanskje et tegn på at kirken skulle ha større optimisme. Kristus fascinerer, foruroliger og utfordrer.

Likevel må konklusjonen på dette foredraget være at de alternative Kristusbildene er ganske blasse og livløse, omtrent som bildet av den veike «Aryan gentile» Jesus som pryder Lewis rosenkorsbiografi av Jesu. Jeg sitter igjen med inntrykk av at det er de samme trekkene som går igjen i bildene av mange nyreligiøse ansikter, enten det er Jesus, Saint-Germain eller andre. Det er våre og våre foreldres glansbilde-Jesus, et produkt av godhetens idyllisering i en tid da man trodde på fremskrittet og mente at den hvite rase sto på evolusjonens høydepunkt.

Om evangelieforfalskningene sier Per Beskow at de forholder seg til de ekte evangeliene som falsk mynt i forhold til ekte: de er uselvstendige, mer eller mindre velgjorte avbildninger og utgir seg for noe de ikke er. Falskhet kan aldri være en vei til nyskapelse. «De flesta blir i längden uvanligt tråkig läsning,» kommenterer han, og konkluderer:

Säg vad ni vill om Nya testamentets berättelser om Jesus – har deras fräschör, deras styrka och förmåga att gripa människor någonsin överträffats? Är det troligt att nogon ny Jesusbok kan komma att göra det? Nog känns den äkta varan igen, även om man inte er vetenskaplig expert eller snustorr textforskare.⁴⁷

Det er i sannhet slik at «very often truth is far more interesting than fiction».

NOTER

1. H. Spencer Lewis, *The mystical life of Jesus* (San Jose: Supreme Grand Lodge of AMORC, 1929), s. 17.
2. Se Notto R. Thelle, «Foe and friend: The changing image of Christ in Japanese Buddhism», *Japanese religions* (2/1982).
3. Jeg benytter sjetten utgave, Tübingen: J. C. B. Mohr 1951.
4. Schweitzer s. 631–632.
5. Se f. eks. *The other Bible*, ed. Willis Barnstone (San Francisco: Harper 1984).
6. Fremstillingen i det følgende er i stor grad basert på Edgar J. Goodspeed, *Modern apocrypha* (Boston: The Beacon Press 1956) og *Strange new gospels* (Chicago: University of Chicago Press 1931), og Per Beskow, *Fynd och fusk i Bibelns värld: En bok om vår tids Jesus-apokryfer* (Stocholm: Proprius Förlag 1979).
7. Beskow, s. 14.
8. Sitert fra forordet i den danske utgaven av Dowling, *Den nye tids evangelium* (København: Sphinx Forlag 1984), s. 2.
9. Se f. eks. Harmon Hartzell Bro, *A seer out of season: The life of Edgar Cayce* (New York: Penguin Books 1990).
10. Andreas Faber-Kaiser, *Jesus døde i Kashmir (India)* (Oslo: Lanser Forlag 1980), s. 238.
11. Schweitzer, s. 38–48.
12. Beskow, s. 66.
13. Schweitzer, s. 162.
14. I tillegg till Goodspeeds og Beskows studier (se note 6), henvises det særlig til Arild Romarheim, *Kristus i Vanmannens tegn: Nyreligiøse oppfatninger av Jesus Kristus* (Oslo: Credo Forlag 1988), som jeg har benyttet i den følgende fremstillingen.
15. Goodspeed, *Modern apocrypha*, s. 36–37.
16. *Ibid.*, s. 9.
17. Dowling, s. 61.
18. *Ibid.*, s. 10.
19. Goodspeed, *Modern apocrypha*, s. 17–19.
20. Romarheim, s. 54.
21. Faber-Kaiser, s. 18, 176.
22. Romarheim, s. 56.
23. *Ibid.*, s. 40.
24. Paramahansa Yogananda, *Autobiography of a Yogi* (Bombay: Jaico Publ. House 1980), s. 188.
25. Jeg har selv hørt Maharishi tale om dette på fjernsyn; cf. også Romarheim, s. 57–64.
26. Beskow, s. 62.
27. Schweitzer, s. 359.
28. Lewis, s. 182.

29. Sitert etter Romarheim, s. 61. Se også Goodspeed og Beskow.
30. Lewis, s. 262–266.
31. Rudolf Steiner, *Det femte evangelium* (Oslo: Norsk Antroposofisk Forlag 1973), s. 41–42.
32. *Ibid.*, s. 33–34.
33. *Ibid.*, s. 41.
34. Rudolf Steiner, *Fra Jesus til Kristus* (Odense: Forlaget Jupiter 1982), s. 122–123.
35. *Ibid.*, s. 8.
36. Steiner, *Det femte evangelium*, s. 24.
37. *Ibid.*, 41–42.
38. George Trevelyan, *Operation redemption* (1985), s. 25–26.
39. *Ibid.*, s. 32.
40. *Ibid.*, s. 185.
41. Romarheim, s. 37.
42. *A vision of Findhorn* (Findhorn Foundation 1976) gir på få sider karakteristiske perspektiver på denne bevegelsen.
43. Jes Bertelsen, *Kristusprosessen* (København: Borgens Forlag 1989), s. 10.
44. *Ibid.*, s. 104–106.
45. Se Romarheim, s. 80–84.
46. Beskow, s. 150.
47. *Ibid.*, s. 152.

Notto R. Thelle, f. 1941, cand. theol. TF 1965, dr. theol. 1983. Misjonsprest i Japan (Østasiamisjonen/Buddhistmisjonen) 1969–1985, professor i misjonsvitenskap og økumenikk TF 1986–.

New religious movements and the image of Christ

The article accepts in principle that a «New Age reading» of the New Testament, along with other contextual readings, might contribute new insights. The actual result, however, seems rather disappointing, as the images of Christ are quite pale and unchallenging, and generally lack historical basis. The article discusses the literary genres and approaches to the search for the *real* Jesus Christ, concluding that historical interest seems minor compared to biographical speculation, claims of sensational discoveries of apocrypha from the time of Jesus, and supernatural revelations. Jesus is depicted as an Essene brother, a traveller to the East, a vegetarian and alternative healer, a yogi, a great soul journeying from life to life, an avatar, or a divine impulse which transforms the cosmic evolution. Finally a more detailed analysis of Steiner's interpretation of Christ leads up to a survey of contemporary preoccupations with «the Christ principle», or «the Christ process».